

Мельничук Анатолій Леонідович,
кандидат географічних наук, доцент

Костенко Владислав Андрійович

Москаленко Микола Олександрович

Нечитайло Поліна Анатоліївна

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна, e-mail: melnychuk@knu.ua, <https://orcid.org/0000-0003-4419-1446>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна, e-mail: smartkenovo2@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна, e-mail: nikmoskalenko01@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна

*МАСОВА ЖИТЛОВА ЗАБУДОВА КИЄВА ЧАСІВ СРСР: ПРОЯВ НАЦІОНАЛЬНИХ
ОСОБЛИВОСТЕЙ МІСТОБУДУВАННЯ ЧИ ФОРМУВАННЯ УНІФІКОВАНОГО ПРОСТОРУ
РАДЯНСЬКОГО МІСТА*

Метою статті є встановлення особливостей містобудівного освоєння Києва через вивчення житлових масивів, що зводились у модерністичну добу та можливості їх врахування в інтересах післявоєнного відновлення міст України та забудови Києва у майбутньому.

Методика. Здійснена оцінка планувальних особливостей трьох обраних авторами житлових масивів Києва соціалістичного періоду через матрицю критеріїв, розроблену за принципом комплексної оцінки території у розрізі трьох основних функціональних зон. Результати оцінювання слугували даними для побудови моделей у вигляді пелюсткових діаграм, що відображають рівень планувальних особливостей житлових масивів у розрізі кожної із зон.

Результати. Розкрито особливості масового житлового будівництва у столиці України у другій половині ХХ ст. як наслідку адаптації української містобудівної наукової школи та практики до реалій радянської ідеологізації у містобудуванні. Аналізується зміна містобудівного обличчя Києва у модерністичну добу, формування різних течій у столичному містобудуванні, форми реалізації та трендів у містобудуванні за часів її радянської ідеологізації. Київ стає ареною боротьби у містобудівному освоєнні та переосвоєнні у час після II Світової війни на фоні зростання стрімкої урбанізації, зміни у вимогах до житлового будівництва та гострих проявах колоніалізму. Проведено порівняльний аналіз трьох кейсів житлового будівництва, які зафіксували прогрес у житловому будівництві з точки зору містобудування на різних етапах післявоєнної забудови Києва – житлові масиви «Березняки», «Синеозерний» та «Теремки 1», що можуть краще розкрити містобудівний контекст, у якому відбувається протистояння будівництва «європейського» та/або «радянського» міста.

Наукова новизна. Апробована методика польового дослідження архітектурної та містобудівної композицій, облаштування міських просторів різного типу, мікрозонування з метою порівняння житлових масивів та встановлення їх користувацьких властивостей є авторською розробкою. Встановлено, що не зважаючи на колоніальну політику, яка мала значний прояв у містобудуванні в Україні часів СРСР, українські містобудівельники під пресом радянської ідеологічної машини залучали кращий європейського досвід у плануванні та проектуванні в інтересах мешканців столиці України.

Практична значимість. Запропонована методика та отримані результати можуть бути використані при плануванні й організації міського простору. Житлове масове будівництво залишиться нагальним завданням в Україні та потребує осмислення негативного досвіду та залучення кращих практик забудови Києва у модерністичну добу

Ключові слова: ідеологізація у планування міського простору, містобудування, житловий масив, Київ.

Melnychuk Anatolii Leonidovych,
Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor

Kostenko Vladyslav Andriiovych

Moskalenko Mykola Oleksandrovych

Nechytailo Polina Anatoliivna

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, e-mail: melnychuk@knu.ua, <https://orcid.org/0000-0003-4419-1446>

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, e-mail: smartkenovo2@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, e-mail: nikmoskalenko01@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

*MASS HOUSING BUILDING IN KYIV IN THE TIMES OF THE USSR: A MANIFESTATION OF THE
NATIONAL CHARACTERISTICS OF URBAN PLANNING OR THE FORMATION OF A UNIFIED
SPACE OF THE SOVIET CITY*

The purpose of the article is to identify the peculiarities of urban development in Kyiv through the study of residential areas built in the modernist era and the possibility of taking them into account in the interests of post-war reconstruction of Ukrainian cities and Kyiv's development in the future.

Methods. The planning features of the three socialist-era residential areas of Kyiv selected by the authors were assessed using a matrix of criteria developed on the principle of a comprehensive assessment of the territory in terms of three main functional zones. The results of the assessment served as data for building models in the form of petal diagrams that reflect the level of planning features of residential areas in the context of each zone.

Results. The article reveals the peculiarities of mass housing construction in the capital of Ukraine in the second half of the twentieth century as a consequence of the adaptation of the Ukrainian urban planning scientific school and practice to the realities of Soviet ideology in urban planning. The article analyses the change in the urban face of Kyiv in the modernist era, the formation of various trends in the capital's urban planning, forms of implementation and trends in urban planning during the period of its Soviet ideologisation. Kyiv became an arena of struggle in urban development and redevelopment in the post-World War II period against the backdrop of rapid urbanisation, changes in housing requirements and acute manifestations of colonialism. A comparative analysis of three cases of housing construction, which recorded the progress in housing construction in terms of urban planning at different stages of post-war development of Kyiv - the residential areas "Berezhniaky", "Syneozernyi" and "Teremky 1" - was carried out, which can better reveal the urban planning context in which the construction of a "European" and/or "Soviet" city is confronted.

Scientific novelty. The tested methodology of field research of architectural and urban planning compositions, arrangement of urban spaces of different types, microzoning in order to compare residential areas and establish their user properties is the author's development. It has been established that despite the colonial policy, which had a significant impact on urban planning in Ukraine during the Soviet era, Ukrainian urban planners under the pressure of the Soviet ideological machine attracted the best European experience in planning and designing in the interests of the residents of the capital of Ukraine.

Practical significance. The proposed methodology and the results obtained can be used in the planning and organisation of urban space. Mass housing construction will remain an urgent task in Ukraine and requires comprehension of negative experience and the use of the best practices of Kyiv's development in the modernist era.

Keywords: ideologisation in urban space planning, urban planning, residential area, Kyiv.

Вступ. У статті ми проаналізували житлові масиви міста Києва, що зводились у модерністичну добу, але належали різним течіям у столичному містобудуванні та мали відмінно різні форми реалізації. Аналіз їхнього просторового планування, історії та ідей забудови, оцінювання архітектурних та просторових особливостей, на нашу думку, є необхідними для визначення їхньої ролі у міській тканині сучасного Києва. Пошук вдалих планувальних рішень, якісних рис композиції, аспектів різного рівня конструювання житлового простору в умовах обмеженої кількості ресурсу, на наш погляд, може слугувати, дороговказом для проєктів післявоєнного відновлення міст України та забудови Києва у майбутньому.

Масове житлове будівництво у Європі в другій половині 20-го століття, зумовлене колосальною потребою в новому міському житлі, в епоху модернізму призвело до створення численних житлових масивів за спорідненою новою концепцією просторового планування, що диктували нові архітектурні концепції і кардинально новий облік міста (Wakeman, 2014; Bullock, 2002; Diefendorf, 1990). Водночас, в результаті Холодної війни Європа була геополітично розділена, що вплинуло, в тому числі, і на планування та конструювання міського простору в її двох ідеологічно розділених частинах. У підсумку, планування та спорудження масового житла у двох розділених частинах європейського континенту було підпорядковано різним політичним ідеологіям.

Дослідження форм та способів створення масової соціалістичної забудови, підпорядкованої різними парадигмам конструювання простору, розпочались вже наприкінці епохи модернізму в архітектурі та просторовому плануванні (Goldzamt, 1971; French & Hamilton, 1979; Musil, 1980; Hall, 1988). Кількість таких досліджень зростала із розпадом Радянського Союзу та соціалістичного табору, а самі дослідження набували форми аналізу та осмислення пережитого етапу міського планування і забудови (Smith, 1996; Leach, 1999). Соціалістичні простори в Східній Європі розглядають крізь призму різних його компонентів (Crowley & Reid, 2002) та через концептуалізацію соціалістичного типу виробництва простору як процесу та його наслідків для міст (Denysenko, 2023). Наявні дослідження формування міської ідентичності за допомогою модерністичної поствоєнної архітектури (Kulić et al., 2014), а також впливу ідеології модернізму на міський простір та його ролі в ньому (Gold, 2007). Соціальні трансформації соціалістичного житла стали предметом цілого напрямку досліджень, і велика частина з них, на протипагу очікуванням, демонструють відсутність соціального занепаду та загальної деградації такого житлового фонду (Anneli & Tammaru, 2010; Grossmann & Kabisch, 2017). Інтерес викликають спроби порівняння досвіду двох розділених частин Європи через різні сторони міського житлового процесу, що

наголошують на конкретній подібності форм нового міського модерністичного житла, але водночас відчутних відмінностях у процесі його проектування та будівництва, що все ж привела до значної втрати якості навколишнього середовища (Monclús & Medina, 2016).

Вивчення районів масового житла в постсоціалістичних країнах набагато більш поширені в державах, що на сьогодні перебувають у складі Європейського Союзу. Як приклади можна навести ґрунтовний аналіз соціалістичного періоду планування та будівництва житла в Румунії (Iuga, 2016), історичний огляд соціалістичного житла в Чехословаччині як важливого етапу формування міської забудови в цій країні (Zarecor, 2011), аналіз національних особливостей та ролі місцевих архітекторів в процесі проектування соціалістичного житла в Естонії (Metspalu & Hess, 2018), дослідження трансформації соціального середовища в районах контакту новобудов та житлової забудови часів СРСР (Mezentsev et al., 2019). Натомість, досліджень етапу масової соціалістичної забудови в Україні, незважаючи на її широке часто домінантне представлення в міському просторі українських міст, не вистачає. Ми можемо тільки робити припущення про значний національний чинник у продукуванні нового простору в Радянській Україні, чи про значну мистецьку та містобудівну цінність окремих житлових комплексів соціалістичного періоду.

Методика та дані. Основним методом, що використовується в цій роботі, є оцінка планувальних особливостей трьох обраних авторами житлових масивів Києва соціалістичного періоду через матрицю критеріїв, розроблену за принципом комплексної оцінки території з позиції (1) проєктувальника, (2) мешканця такої території, та (3) стороннього (зовнішнього) спостерігача. У такий спосіб було сформовано три групи по 5 критеріїв кожна, що оцінюють територію житлового комплексу крізь призму його трьох основних функціональних зон/елементів: житлова забудова, громадська забудова, зелені публічні простори. Результати оцінювання слугували даними для побудови моделей у вигляді пелюсткових діаграм, що відображають рівень планувальних особливостей житлових масивів у розрізі кожної із зон.

Для дослідження використано дані, отримані шляхом проведення польового дослідження, що включало відвідування кожного з житлових масивів, а також шляхом аналізу просторового планування крізь матрицю сформованих критеріїв дослідження. Літературними джерелами, що слугували даними для опису історії проектування та будівництва житлових масивів, стали статі з періодичних архітектурних видань радянського періоду та публікації, що презентують проєкти забудови масивів.

Критеріями, за якими оцінювалась житлова забудова, було обрано: варіації поверховості; кількість серій/типів житла; архітектурне оформлення; просторова композиція; благоустрій прибудинкової території.

Критеріями, за якими оцінювалась громадська забудова, було обрано: кількість серій/типів споруд; просторова композиція будівель/споруд; кількість функцій/послуг; архітектурне оформлення; благоустрій території.

Критеріями, за якими оцінювалась зона зелені публічні простори було обрано варіації типів оформлення простору, малі архітектурні форми, бар'єрність території, мікрозонування, варіативність типів озеленення.

Кожен критерій нами було оцінено за 5 бальною школою, де 5 найвища оцінка. За кожною зоною та за кожним житловим масивом, який досліджувався формувалась середньозважена бальна оцінка.

Житлова зона кожного з житлових масивів є основною частиною життєдіяльності мешканця такої житлової одиниці.

Поверхова варіативність – важлива частина візуального сприйняття комплексу, вона є частиною профілю масиву, що впливає як на загальноміський ландшафт, так і на комфорт і сприйняття мешканців цього середовища. За цим критерієм Теремки, що мають постійне чергування поверховості (від 12 до 24) в структурі двох багатосекційних будинків мають найвищу оцінку(4) з поміж трьох інших житлових масивів. Натомість Синьоозерний, що має тільки два типи будинків на своїй території, за критеріями «варіація поверховості» та «кількість серій/типів житла» має найнижчі оцінки (2; 2).

Кількість серій/типів житла – це ще один критерій, що суттєво впливає на візуальне сприйняття комплексу масиву, і поряд з тим відіграє роль показника варіативності вибору житла, планування квартир, орієнтації помешкань для людей, що в них проживають. За цим показником житловий масив Березняки має найвищу оцінку(5) через велику кількість серій житлових будинків, що на час побудови масиву були найкращими з точки зору планування у Києві.

Архітектурне оформлення – критерій, що є складним показником для оцінювання, та й загалом архітектурне оформлення житлових споруд на етапі масового соціалістичного будівництва було далеко не на першому щаблі в ієрархії потреб; це ускладнювало роботу проєктантам, архітекторам та планувальникам, яким за допомогою найменш витратних способів/матеріалів треба було зробити масив архітектурно унікальним. Найвищі оцінки за цим показником мають Березняки(4) та Теремки(4), де комплексні рішення з оздоблення, кольористики, орієнтації будинків привели до якісно вишуканих результатів.

Просторова композиція – показник, що безпосередньо пов'язаний із вище окресленими, є головною характеристикою морфології масиву, що визначає просторові зв'язки всередині нього, та забезпечує шляхи сполучення із навколишнім міським середовищем. За просторовою композицією кожен з масивів має високу оцінку, бо у всіх з них проєктантам вдалось досягнути варіативної, складної, але водночас дуже функціональної композиції. У випадку Теремків (5) – це унікальна гексагональна форма структури будинків, яка забезпечила закриту, але людиноорієнтовану композицію, прямий контакт з лісовою територією та гарну пішохідну доступність в межах масиву. Для Березняків (4) характерна велика площа житлової ділянки та наявність аквального ландшафту (озеро Тельбін, річка Дніпро); намивна територія масиву дала можливість реалізувати його складну композицію із виокористанням декількох видів її просторової організації, що поєднала різні типи будинків, орієнтовані задля найкращої інсоляції, з формуванням зручних просторових зв'язків житлової, громадської та зеленої зон. Синьоозерний (4) вирізняє серед інших житлових масивів використання радіальних форм композиції, причому забезпечення просторових зв'язків з озером Сине, з центральною частиною Виноградаря та зоною громадського обслуговування робить композицію масиву вдало спланованою.

Прибудинкова територія в житловій зоні є середовищем контакту і переходу житлової забудови в зелену зону, тому рівень благоустрою цієї території важливий з точки зору планування. Найкращу оцінку за цим критерієм мають Березняки (4), де утворена широка зелена смуга перед будинками слугує задоволенню різним потреб мешканців і водночас забезпечує зелене «обличчя» будинку; також облаштовані місця сидіння перед під'їздами є зручним середовищем відпочинку людей старшого віку.

Громадська зона житлового масиву – це територія надання послуг мешканцям, від планування якої залежить регулярність та інтенсивність її використання, просторові зв'язки із житловою зоною, повсякденні практики мешканців.

За кількістю серій/типів споруд найкращу оцінку мають Березняки (4): велика площа громадської зони та широкий спектр представлених послуг, заплановані проєктантами, дозволили досягнути високої якості надання послуг мешканцям та забезпечити сталі просторові зв'язки із житловою та зеленою зонами. Синьоозерний (3) через свій статус одного з мікрорайонів Виноградаря не має великої кількості споруд громадського обслуговування, хоча й вирізняється нетиповими спорудами адміністративного профілю та музичною школою. Просторова їхня композиція утворює досконалу структуру (5) з високим рівнем доступності. Громадська зона Теремків доповнює утворену житловими будинками композицію (4) зі сторони автошляхів – багатофункціональними закладами послуг першої ланки обслуговування, а із внутрішньої сторони – освітніми закладами, що мають безпосередній контакт із лісовою територією.

За кількістю наявних послуг найкращими є Березняки та Теремки (4; 4), мала ж кількість послуг на Синьоозерному (2) зумовлюється його статусом, описаним вище. Водночас за благоустроєм території громадської забудови Теремки мають найнижчу оцінку (2), що пояснюється зосередженням проєктувальників на змісті споруд, їхніх функціях, а не на просторі навколо.

Архітектурний образ громадської зони важливий з точки його щоденного сприйняття мешканцями, відіграє велику естетичну роль, тому становить вагомий елемент в її плануванні. Вигляду громадських споруд при соціалістичному будівництві приділяли завжди більшу роль, ніж житлу, через меншу кількість потрібних споруд, та потребу в хоча б мінімальних відмінностях з іншими житловими комплексами. При комплексних архітектурно-планувальних оформленнях житлових масивів громадські споруди вважались найбільш функціональними зонами, тому мали шанс мати унікальне оформлення. Такими й стали громадські зони в порівнюваних нами масивах. Березняки (4) мають однакові серії оформлення освітніх закладів, але виділяються закладами обслуговування, де кожна з трьох мультифункціональних споруд на вулиці Івана Миколайчука має унікальні мозаїчні сюжети, що формують мистецький триптих вздовж цієї вулиці. Цікаві архітектурні рішення притаманні також громадським спорудам в стилістичній частині будинків у береговій смузі Дніпра. Синьоозерний (4) виграє за рахунок унікальної модерністичної музичної

школи та мистецьким скульптурам, що є частиною середовищного підходу до оформлення Виноградаря загалом. Громадська зона Теремків (3) архітектурно хоч і має власну розроблену серію громадських споруд із блокованими функціональними частинами, проте не виділяється вагомими архітектурними рішеннями, які б відігравали значну роль у сприйнятті масиву. Важливо тут згадати про те, що зона обслуговування Теремків при спорудженні не була завершеною, і початкова ідея інноваційного обслуговування мешканців, що повинна була стати головною перевагою та ідеєю масиву, так і не була втілена через брак коштів на її реалізацію. Тому головна домінанта комплексу – великий центр обслуговування другої ланки на перетині проспекту Академіка Глушкова та вулиці Академіка Заболотного – два десятки років був на стадії будівництва, але в підсумку був перетворений на «ТЦ Магелан», що функціонально та архітектурно загалом не відповідає початковим ідеям містопланувальників.

Зелена зона масивів – це місця рекреації, подвір'я, зони пасивного та активного відпочинку мешканців. Вони визначають перелік можливостей для активності мешканців саме в межах масиву, тому їхнє планування є важелем пливу на неї та безпосередньо впливає на час, що проводять люди поряд зі своїм житлом, не виїжджаючи за межі житлового масиву.

Варіативність оформлення зелених просторів важлива з огляду на забезпечення різноманітності простору житлового масиву загалом та оформлення зеленої зони зокрема. Кожен з масивів за критерієм варіативності оформлення простору оцінений однаково (4; 4; 4) – це впливає з комплексного підходу до простору, який обрали планувальники: вони забезпечили зони відпочинку для різних типів та категорій користувачів, вдало інтегрували лісові та аквальні території у кожен з масивів, зробивши їх повноцінною частиною простору житлових комплексів.

Малі архітектурні форми саме та частина наповнення дворового простору, що робить його функціональним та комфортним місцем відпочинку. Велику увагу малим архітектурним формам приділили проєктувальники Теремків (4): для масиву було розроблено нову серію дитячої рекреаційної інфраструктури, яка порівняно зі старими типами вносила нові варіації відпочинку в такі простори, зробивши кожен дитячий майданчик багатокомпонентним та цікавим для дітей різних вікових груп. В оформленні Синьоозерного (4) найбільшу увагу проєктувальники надали різним ландшафтним формам, створюючи підпірні стінки з каменю, штучні радіальні підвищення для дерев, дитячих майданчиків, малої інфраструктури. Крім того, унікальні скульптурні комплекси, які є об'єктами високої мистецької цінності, створені скульпторами, стали важливими маркерами ідентичності масиву та вагомою частиною його перцепційного образу. Водночас утворений штучний рельєф негативно вплинув на безбар'єрність території, оскільки постійна зміна рельєфу та наявність багатьох сходових форм робить цей масив найбільш бар'єрним (1) з-поміж порівнюваних. Березняки (2), як масив на наявній території, також не можна назвати доступним для переміщень всіх груп людей через аквальні території, що знаходяться в пониззі й для контакту із житловою та громадською зонами мають сходові майданчики.

Мікрозонування – важливий критерій, що може дати розуміння комфортності для людей різних інтересів та груп у просторі житлового масиву. Найбільш якісно із цією задачею впорались у плануванні простору житлового масиву Теремки (5). Поєднання малих архітектурних форм різного типу, наявність інфраструктури для людей різного віку, велика кількість різного типу прогулянкових доріг забезпечує ефективно зонування масиву.

Головною метою озеленення житлового масиву є утворення штучного зеленого простору чи збереження існуючого природного ландшафту або його елементів задля забезпечення екологічних потреб населення, облаштування сприятливого рекреаційного середовища. У кожному з порівнюваних масивів ця задача виконана на високому рівні, наявність лісових та аквальних територій на ділянках зведення житлових комплексів слугувала основою для утворення інтегрованого в них житлового простору. Окрім цього, робота над озелененням Березняків (4) передбачала висадження різних типів дерев вздовж вулиць та на дворових ділянках, утворення відкритих зелених ділянок із трав'яним покриттям та створення насичених зелених просторів біля аквальних територій. Озеленення Теремків (5) складається з великого різноманіття типів та порід дерев і кущів, що роблять усю внутрішню частину масиву схожою на велику паркову територію. Водночас висота деревних насаджень не корелює з багатоповерховістю масиву; навпаки, задачею проєктувальників було створити людський масштаб озеленення, ще не перевищувало би рівень п'ятого поверху будинків.

Рис. 1-3. Оцінка архітектурних та просторових особливостей окремих масивів м. Києва зведених у часі СРСР (розроблено авторами за результатами польового дослідження)

Результатом оцінювання житлових масивів стало створення пелюсткових діаграм за кожною з груп критеріїв, що мають п'ять контурів за кількістю бальних оцінок. Вони демонструють переваги та недоліки планування кожного з житлових масивів. Залежно від якості планування фігура (полігональна лінія), що відповідає масиву з найкращою його оцінкою, займатиме повністю зовнішній п'ятий контур (5 балів) на діаграмі, тоді як масиву з найменш якісним плануванням відповідатиме перший внутрішній (1 бал) контур

Диспропорційна видовженість чи втисненість фігури житлового масиву на діаграмі демонструватиме нерівномірності у якості планування за різними критеріями. Аналізуючи діаграму для житлової зони, відзначимо витягнутість контурів фігури за різними критеріями у Березняків та Теремків, що показує нам відносні переваги проектування житлових будинків у цих масивах за декількома, причому різними, ознаками планування. Водночас фігура моделі оцінювання житлової зони Синьоозерного займає центральну частину діаграми, що говорить про значне загальне відставання цієї функціональної зони масиву за якістю планування. Діаграма оцінки планування громадської території складається зі схожих фігур, але по-різному видовжених на діаграмі, з чого робимо висновок про співставну якість загального планування громадської зони масивів, проте відмінність якості планування за різними критеріями. Тим не менш, відповідно до цієї діаграми, найкраще виконання громадського простору спостерігається на Синьоозерному, який зрівнюється в оцінках із Березняками, Теремки натомість демонструють відчутно нижчу якість планування громадської зони. Фігури, що демонструють оцінки якості планування зелених зон житлових масивів, мають більш симетричні форми на діаграмі та подібну конфігурацію в сенсі видовженості тільки у один бік. Водночас, Теремки мають домінантне положення, що підкреслює якість планування його зеленої зони.

Підсумками оцінювання стало виведення середнього арифметичного балу за всіма критеріями для кожного з масивів: Березняки та Теремки мають однакові найвищі бали (3,60; 3,60), що свідчить про високу якість планувальних підходів та методів, використаних при проектуванні та зведенні цих масивів. Також, цей результат засвідчує однаковий рівень майстерності проєктних команд у різні періоди радянського соціалістичного будівництва. Синьоозерний, що має нижчий бал (3,27), демонструє, що навіть один мікрорайон житлового масиву, що початково навіть не планувався до зведення, може мати високі якісні показники планування в багатьох критеріях, утворюючи цілісну житлову одиницю.

Житлові масиви Києва соціалістичного періоду на сьогодні часто стають об'єктами критики, архітектурної недооцінки, примітивного сприйняття. Час модернізму ж стильові особливості, якого стали основою для планування та будівництва в Радянському Союзі після сталінського періоду, продукував появу тисяч об'єктів по всьому світу в різних політичних контекстах та ідеологіях. Безумовне домінантне положення архітектури модернізму в більшості міст України зумовлюється обмеженою кількістю ресурсу та політичною доктриною, що зробила цей стиль та підпорядковане йому планування безальтернативними. Цей період в розвитку українських міст є важливим етапом їхнього становлення та існування, що створив та утвердив містобудівні школи, виховав генерацію проєктантів та архітекторів, що, на нашу думку, творили відмінну від загальносоюзного течію, яку можна вважати національною. На відміну від країн Балтії та країн Центрально-Східної Європи, надбання української містобудівної школи епохи модернізму у сфері житлового будівництва досі залишається малодослідженою.

Наша ж робота є спробою напрацювати методологічну основу для досліджень містобудівної та естетичної цінності соціалістичної забудови в Україні. Оцінка планувальних особливостей житлових масивів Києва (Березняки, Теремки, Синьоозерний) виявила високий рівень та майстерність фахівців того часу в конструюванні комплексних житлових територій на той час, що і сьогодні зберігають головні конструкторські та планувальні ідеї тієї епохи в своєму просторі. Водночас такі чинники, як зміна життєвих стандартів, трансформація системи надання послуг, підвищення якості життя виявляють відповідні недоліки соціалістичного житла. Для вирішення цих недоліків, на нашу думку, необхідна комплексна міська політика трансформації такого середовища зі збереженням їхньої мистецької та планувальної компонентів.

Висновки. Кожен з розглянутих масивів, на нашу думку, може стати об'єктом наступних глибших тематичних досліджень, що можуть стосуватись певних їхніх особливостей чи розглядати їхнє положення у місті, гармонійність та інтегрованість у міський простір. Метод ж оцінювання, запропонований в цій роботі, може бути застосований для інших житлових комплексів столиці та ряду міст України, виділяючи можливі регіональні відмінності в плануванні соціалістичної забудови на українській території. Продовження наукового аналізу модерністичного періоду планування та соціалістичного періоду конструювання простору загалом можуть стати основою для осмислення цього етапу в містобудуванні України, закріплюючи його вагомий доробок на європейському рівні, повертаючи його у світовий контекст.

References

- Aman, A. (1984). *Architecture and Ideology in Eastern Europe during the Stalin Era: An Aspect of Cold War History*.
 Bullock, N. (2002). *Building the post-war world: modern architecture and reconstruction in Britain*. Psychology Press.
 Crowley, D., & Reid, S. E. (2002). *Socialist spaces: Sites of everyday life in the Eastern Bloc*. Retrieved from <https://www.paulinabren.com/s/Weekend-Getaways.pdf>
 Denysenko, O. (2023). Spatial politics, socialist urbanism and transformations: analysis of transformations of the administrative center of Kryvyi Rih. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya*, 89, 6-19. [In Ukrainian]. [Денисенко О.О. Політика простору, соціалістичний урбанізм і трансформації: аналіз перетворень адміністративного центру Кривого Рогу // Економічна та Соціальна Географія. 2023. Вип. 89. С. 6-19.]
 Denysenko, O.O. (2023). Socialist construction of space: main features, characteristics and consequences for urban areas. *Scientific Bulletin of Kherson State University*, 18, 10-21. [In Ukrainian]. [Денисенко О.О. Соціалістичне конструювання простору: основні риси, характеристики та наслідки для міських територій // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2023. Вип. 18. С. 10-21.]
 Diefendorf, J. M. (Ed.). (1990). *Rebuilding Europe's Bombed Cities*. Macmillan.
 French, A. R., & Hamilton, E. I. (Eds.). (1979). *The Socialist City: Spatial Structure and Urban Policy*. John Willey & Sons.
 Gold, J. R. (2007). *The Practice of Modernism: Modern Architects and Urban Transformation, 1954–1972*. Routledge.
 Goldzamt, E. (1971). *Urban planning of socialist countries: social problems. Arcades*. [In Poland] [Goldzamt, E. Urbanistyka krajów socjalistycznych: problemy społeczne / Arkady, 1971.]
 Grossmann, K., Kabisch, N., et al. (2017). Understanding the social development of a post-socialist large housing estate: The case of Leipzig-Grunau in eastern Germany in long-term perspective. *European Urban and ...* DOI: 10.1177/0969776415606492
 Hall, P. (1988). *Cities of Tomorrow: An Intellectual History of Urban Planning and Design in the Twentieth Century*. Blackwell.
 Iuga, L. (2016). *Reshaping the Historic City Under Socialism: State Preservation, Urban Planning, and the Politics of Scarcity in Romania (1945–1977)*. Retrieved from <https://dsh.ceu.edu/sites/dsh.ceu.edu/files/attachment/event/494/iugaliliana.pdf>
 Kährlik, A., & Tammaru, T. (2010). Soviet Prefabricated Panel Housing Estates: Areas of Continued Social Mix or Decline? *Housing Studies*, 25(2), 201-219. DOI: 10.1080/02673030903561818
 Kulić, V., Parker, T., & Penick, M. (Eds.). (2014). *Sanctioning Modernism: Architecture and the Making of Postwar Identities*. University of Texas Press.
 Leach, N. (Ed.). (1999). *Architecture and Revolution: Contemporary Perspectives on Central and Eastern Europe*. Routledge. DOI: 10.4324/9780203208335
 Markovskiy, A. I. (2020). *From modern to modernism: three stages of Kyiv architecture*. Kyiv. [In Ukrainian]. [Марковський А. І. Від модерну до модернізму: три етапи архітектури Києва / Київ, 2020]
 Mezentssev, K., Gentile, M., Mezentseva, N., & ... (2019). An island of civilization in a sea of delay? Indifference and fragmentation along the rugged shorelines of Kiev's newbuild archipelago. *Journal of Urban ...*, Taylor & Francis, <https://doi.org/10.1080/07352166.2018.1503544>
 Monclús, J., & Díez Medina, C. (2016). *Modernist housing estates in European cities of the Western and Eastern Blocs*. *Planning Perspectives*, 31(4), 533-562. DOI: 10.1080/02665433.2015.1102642
 Musil, J. (1980). *Urbanization in Socialist Countries*. Routledge. DOI: 10.4324/9781351216142
 Metspalu, P., & Hess, D. B. (2018). *Revisiting the role of architects in planning large-scale housing in the USSR: the birth of socialist residential districts in Tallinn, Estonia, 1957–1979*. *Planning Perspectives*. DOI: 10.1080/02665433.2017.1348974
 Smith, D. M. (1996). *The Socialist City*. In *Cities After Socialism* (Eds. G. Andrusz, M. Harloe, and I. Szelenyi). DOI: 10.1002/9780470712733.ch3
 Tishchenko, I. M. (2012). Vinogradar: unfinished ensemble. In *Anatomy of a city: Kyiv: urban studies*, (pp. 89-109). Kyiv: Smoloskip. [In Ukrainian]. [Тищенко І. М. Виноградар: незавершений ансамбль // Анатомія міста: Київ. 2012. С. 89-109.]
 Wakeman, R. (2014). Rethinking postwar planning history. *Planning Perspectives*, 29(2), 153-163. DOI: 10.1080/02665433.2013.871208
 Zarecor, K. E. (2011). *Manufacturing a socialist modernity: housing in Czechoslovakia, 1945-1960*.

Надійшла до редколегії 16.01.2024

Прийнята до друку 17.03.2024